

recenzije

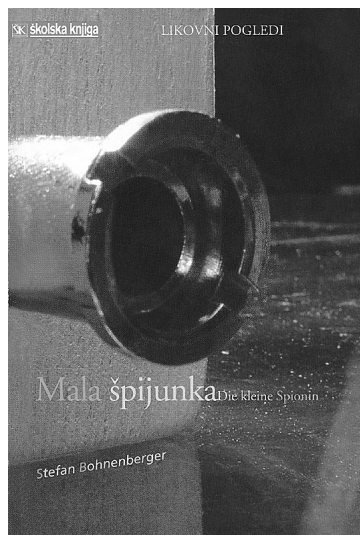
tautološkim odrednicama, dok radijacija svjetla primarno dolazi iz same slike, a ne izvana.”

U tekstu *Kretanje prostorom odnosa* Sandra Križić Roban unosi značajnu diskriminantu heterotopijskih i auratskih prostora (s tim da *aura* više nije u samome djelu, nego ispred njega), kao i konceptualnu komponentu “iluzionizma protiv iluzija”. Antun Maračić je iznimno precizan u ocrtavanju jedne faze rada Ksenije Turčić (*O vrtu...*), utvrđujući kako ona ne radi (ni u razdoblju “čvrstih instalacija”) stvarne objekte, već “spacijalne naznake, katalizatore, induktore, releje” kojima kaptira prazninu, koja pak (implozijom prostornosti) znači i duhovnost. *Romantični klon, ljubavnica* Ive Radmile Janković apologija je “samoobrane integriteta vlastitog emotivnog prostora”. Vrijedi napomenuti kako su tekstovi Robanove i Jankovićeve popraćeni sekvencama radova *Sunt lacrimae rerum* i *Slow motion*.

→ Tonko Maroević

ekstaza promatranja

STEFAN BOHNENBERGER
Mala špijunka (Die kleine Spionin)
Školska knjiga, Zagreb, 2004..

► Prva u nizu knjiga koje će uslijediti u biblioteci Likovni pogledi zagrebačke Školske knjige, knjiga-katalog *Mala špijunka* možda je već postavila uvjet onima koje se tek trebaju pojaviti. *Mala špijunka* neobična je knjiga već svojim nazivom. Nastala je nakon uspješnog umjetničkog projekta koji se u svibnju protekle godine dogodio Zagrebu, njegovim likovnim umjetnicima i publici te njemačkom autoru Stefanu Bohnenbergeru, čija je zamisao i bio.

Na programu galerije Minima taj se projekt našao ponajprije sretnim i ne baš uobičajenim posredovanjem zagrebačkog Goethe instituta te zahvaljujući promotoru i zago-vorniku Vladimiru Gudcu, dobrom poznavatelju raznovrsnih Bohnenbergerovih *Špijunki*, realiziranih od Indije, Italije, Mađarske sve do Švedske. Riječ je o zemljama i pripadajućim autorima u kojima se Stefan Bohnenberger pojavljivao uvijek s istim

zahtjevom i idejom: *Stavite svoj rad u kutiju s transparentnom gornjom stranicom (odakle dolazi svjetlost lampe-sunca, odnosno sunca-lampe) i pustite da ga promatramo kroz špijunku!* Obzirni poziv autora drugim autorima nikada nije upućivan e-mailom, telefonom ili drugim posrednikom. Bohnenberger, koji je Bachelardovu skicu fenomenologije čovjeka s povećalom podavno pretvorio u svoj stil života, znao je da taj poziv mora uputiti osobno. Isto je tako znao kako su nepotrebni drugi komentari činjenici da postoji neka, kako Gaston Bachelard u *Poetici prostora* piše, “podudarnost između kutije i psihologije tajnog i skrivenog”.

Tijekom svog boravka u Zagrebu Bohnenberger je upoznao, prijateljio se i privolio na sudjelovanje u projektu *Male špijunke* više od 70 suvremenih autora iz Hrvatske, koji su svojevrsnoj seriji “samačkih soba” ili pak “prostornih galerija”, u skladu sa svojim poetikama, priložili vlastite prostore, unatoč tomu što su u zbilji bili smješteni u malim kutijama koje je promatrač držao u ruci i (posve apsurdno) u njoj prebivao zahvaljujući uvećanoj slici.

Na toj točki počinje se događati zapis knjige-kataloga *Mala špijunka*, odnosno upravo ono što je autor koncepcije sustavno odredio da se treba dogoditi promatraču postavljenom u uvjete vrlo budne pažnje i snažnog povećala (na način provociranog tunelskog vida). Samo se jednom motritelju ukazuje jedan rad, jedan prostor u kojemu on ostvaruje doživljaj potpune topofilije. “Sve bi bilo jasno kad bismo ušli u područje zamišljanja tako da prekoračimo prag apsurdnosti”, kaže metafizičar prateći na trenutak Grahčića, junaka Charlesa Nodiera koji ulazi u vilinske kočije. “U kočije velike kao mahuna graha, a mladić u njih ulazi sa šest kila graha na ramenima. Na taj su način opovrgnuti i broj i veličina prostora. Šest tisuća mahuna stalo je u jednu.”

Taj uistinu jedinstven osjećaj, pod čijim je utjecajem morao biti svaki od autora koji su kreirali svoje prostore za *Malu špijunku*, obuzima precizno i nepogrešivo i receptora. On postaje svjedokom jednog cjelovitog

umanjenog svijeta s atributima stvarne veličine. U prilog njihovu promatranju, treba napomenuti, mnogi su autori iz Hrvatske svoju pažnju uputili upravo okularima kroz koje se promatra. Jer, ako je svaka brava poziv obijaču, svaka je špijunka izazov promatraču. Mnogi su radovi stoga smišljeno oboružani s više od jedne Bohnenbergerove špijunkte. Čovjek kao biokularno biće doista zaslužuje promatrati barem kroz njih dvije, polazište je Ivica Kiša, jednog od sudionika i tekstopisaca u knjizi-katalogu *Mala špijunka*, dok su neki od autora (Martinis, Trbuljak) postavili dva ili više nasuprotnih okulara gdje "špijun" postaje špijuniranim ili se objekt u kutiji promatra sa svih strana, kao u slučaju skulpture. U takvoj nedvosmislenoj promatračkoj ekstazi, gdje se "činovi imaginacije izjednačuju s činovima percepcije", promatrač se može udobno udomiti u unutrašnjosti kutijice za lijekove (Goga Bralić), boce ili pivske konzerve (Goran Petercol) ili u ping-pong loptici (Ivan Kožarić).

Dakako da je bila potrebna zbiljska umješnost kako bi se snimila prisna unutrašnjost takvih prostornih utvara. Televizijski snimatelji u tome nisu imali uspjeha i nisu dospjeli do unutrašnjosti kutija, premda je upravo televizijski medij lansirao prvu široko rasprostranjenu kutiju za "minijaturizaciju svijeta". Posredstvom tog "najljepšeg prototipskog predmeta novoga doba", kako ga naziva Jean Baudrillard u *Drugo od istog*, i danas do nas dopijevaju "kondenzirana prošlost, sadašnjost i budućnost". No, ono u čemu nije uspjela televizijska tehnika, uspjela je starija - ona fotografiranja, i to u rukama Fedora Vučemilovića i Marka Ercegovića. Upravo njihovoj vještini knjiga duguje izvrsnu seriju kružnih slika sa skoro opipljivom unutrašnjosti radova, omogućujući im da predstave Bachelardova "opipljiva svjedočanstva potrebe za tajnama".

Ta potreba, uputno je svakako imati na umu, nije zaobišla niti jednog sudionika ovog projekta kakva god da je bila njegova uloga u tom procesu. Ona se dogodila, čini

se ni namjerno ni slučajno, već posve nužno i u samom prijelomu i oblikovanju knjige. Taj je dio posla pripao Dubravki Rakoci, suvremenoj autorici kojoj je krug zaštitni znak onoliko koliko je Kniferu meandar ili Demuru spirala. Njezini krugovi, kojima odmjerava izlagačke prostore i eksterijere preklapajući njihove segmente ovisno o zadanoj veličini prostora, jasno se pojavljuju u knjizi. Ne bilo gdje, već točno na polovici, na jasnoj granici dodira bijelih i crnih stranica, gdje dolazi do prizora otvaranja izložbe u velikom kružnom prostoru Meštrovićeva doma. Taj veliki tamni krug Rakoci rasprostire po svojevrsnoj duplerici knjige čiji mali kvadratični format, što drugo, nego odsijeca nekoliko segmenata kruga. Otvorili se knjiga širom stranicom prema promatraču, ona postaje još jedna u nizu kutija sa svojim unutrašnjim prostorom, sadržajem i vlastitošću zatvorenog bića. Istovremeno, daje se novi smisao zapažanju psihologije prostora, koji se, prema Bachelardu, "ne stvara zbrajanjem otpora, njegovih šutnji... Bolje činite ako ga promatrate u njegovoj radosti dok otvara neku novu kutiju..."

Dinamici umanjivanja u projektu *Male špijunkte*, neprestano izmjeni unutrašnjeg i vanjskog, mogla je dostojno parirati jedino dinamika upoznavanja i komuniciranja među umjetnicima, koja je nedvojbeno i najvažnija i najteže zapisiva, bez obzira na medij kojim se poslužili. Toj dinamici nije bez ostatka, dakako, mogao biti dorastao niti ovaj knjižno-kataloški zapis Školske knjige. Prikladno cijelom projektu, njoj je vjerojatno mjesto u zasebnoj kutiji pamćenja svakog autora i receptora, kao podsjetnik na iskustvo u kojemu je čuđenje tako jednostavno postajalo divljenje.

→ Spomenka Nikitović

